

EKOLOGIZACIJA PREDUZEĆA U FUNKCIJI ODRŽIVOG GLOBALNOG POSLOVANJA

ECOLOGISATION OF ENTERPRISES IN THE SUSTAINABLE GLOBAL BUSINESS FUNCTION

Jovana Radulović¹
Tijana Milanović²
Zdravka Petković³

DOI: <https://doi.org/10.31410/EMAN.2019.291>

Sažetak: Liberalizacijom trgovine i međukulturalnim interakcijama uspostavljen je novi vid metakomunikacije i u društvenom i u ekonomskom smislu – globalizacija. Uzastopne revolucije u društvu: industrijalizacija, kapitalizam, i tehnologija su u međuvremenu donele nove sisteme ekonomije ali ne i trajnu tehniku održivog razvoja. Sve ideje tehnološkog karaktera koje se odnose na podizanje efikasnosti resursa, deljenje ekonomskog rasta od proizvodnih resursa, obnova energije (sunce, vetar) su tehnocentrične i produktivistički nastrojene pa samim tim teško da mogu trajno rešiti ijedan globalni ekološki problem jer nisu eko-efikasne. Način funkcionisanja preduzeća jeste jedan vid ekosistema jer predstavlja sintezu različitih stavova, resursa i infrastruktura koje su zaslužne za inovacije, produktivnost i nova radna mesta. Globalni indeks preduzetništva (Global Entrepreneurship Index) meri zdravlje preduzetničkih sistema tako da svaka zemlja deluje i u nacionalnom i međunarodnom kontekstu poslovanja. S obzirom da preduzetništvo valorizuje kvalitet naspram kvantiteta, ekologizacija predstavlja neophodnu meru sprovođenja reformi u vidu transformacije poslovanja u skladu sa globalnim ekološkim standardima.

Ključne reči: ekologizacija, preduzeće, globalizacija, poslovanje.

Abstract: By liberalizing trade and intercultural interactions, a new form of metacommunication has been established both in social and economic terms – globalization. The successive revolutions in society: industrialization, capitalism, and technology have in the meantime brought new systems of economics, but not a lasting technique for sustainable development. All technological ideas related to raising resource efficiency, sharing economic growth from production resources, energy recovery (sun, wind) are technocentric and productive, so it is difficult for them to permanently solve any global environmental problem as they are not eco-efficient. The way a company operates is a kind of ecosystem because it represents a synthesis of different attitudes, resources, and infrastructures that are responsible for innovation, productivity and new jobs. The Global Entrepreneurship Index measures the health of entrepreneurial systems so that each country operates in the national and international context of business. Since entrepreneurship valorizes quality against quantity, ecology is a necessary measure of reform implementation in the form of business transformation in line with global ecological standards.

Keywords: ecologisation, enterprise, globalisation, business.

¹ Akademija poslovnih strukovnih studija u Beogradu, Kraljice Marije br. 73, Beograd, Republika Srbija

² Akademija poslovnih strukovnih studija u Beogradu, Kraljice Marije br. 73, Beograd, Republika Srbija

³ Akademija poslovnih strukovnih studija u Beogradu, Kraljice Marije br. 73, Beograd, Republika Srbija

1. UVOD

U drugoj dekadi XXI veka globalno poslovanje kao vid novog geoekonomskog poretka temelji svoje kritične faktore na dijametralnom pristupu: indikatori za poslovanje poput lokacija, investitora, klijenata, talenata, obrazovnih sistema i ekonomskog razvoja analiziraju se kao poslovno povoljne barijere. Savremeno poslovanje nije više samo internacionalno već nužno i globalno, jer obuhvata lokalnu, nacionalnu i nadnacionalnu ekonomiju. Poslovanje u globalnim uslovima diktira nove kompetencije za preduzetnike, poput jasno definisanog cilja u globalnom okruženju, intenzivnu saradnju sa konkurencijom, kompetitivnu prednost u distribuciji na svetskom nivou a kreiranje multinacionalne klime u organizaciji se nameće kao globalni imperativ za poslovanje. Drugim rečima, preduzetništvo je mehanizam modernog poslovanja kreiran da podrži ekonomske parametre kao što su razvoj, blagostanje i inovacije, s tim što u savremenim uslovima to se odnosi kako na razvijene tako i na nerazvijene zemlje. Moderni vid poslovne samoinicijative nije nova kategorija privrednog delovanja ali ono što je čini distinktivnom u odnosu na ostale vidove poslovanja jeste fenomen globalizacije koja je omogućila kako-tako „fer uslove“ na svetskom tržištu za sve, tj. indikacija efektivnosti se ne odnosi više samo na onog „ko najviše ima“ nego na „onog ko je najbolji“ tj. koji je sposoban da više interaktivnih elemenata poveže u produktivan model poboljšanja života miliona populacija.

2. STRATEŠKE ODLIKE GLOBALNOG PREDUZETNIŠTVA

Opštepoznati elementi koje bi jedno potencijalno održivo (uspešno) preduzeće trebalo efikasno da poveže su: stručnost, tehnologija, infrastruktura, konsultativna podrška, finansijski pristup, poslovni prostor, pravna regulativa. Međutim, kao glavnu odliku globalizacije autor [1] navodi „unifikaciju nacionalnih sistema u svim segmentima društvenog života (društvenom, političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom i naučnom)“. Takođe, autor [1] konstatuje da „savremeno društvo zahtijeva, drugačije ponašanje, odnosno konstantno ponašanje a to znači i odgovarajući menadžment u kontekstu globalnih promjena“. Etimološki, reč *globalizacija* vodi poreklo od latinske reči *globus* što znači *lopta, kugla* na šta se autor [1] osvrće kao na model ionako već kontradiktornog tumačenja samog fenomena od strane ekonomista koji su *pro* ili *contra* liberizaciji tržišta. Dok se generalno, globalizacija u svim aspektima društva smatra spajanjem, integrisanjem vitalnih delova nacionalnih privreda, neki autori poput [2] ističu da rukovoditelji (hrv. prevod) „ozbiljnu pozornost trebaju posvetiti značajnim i trajnim razlikama među zemljama prilikom razvoja i prosuđivanja strategija“. Iako je globalna strategija sa organizacionog spektra okrenuta ka globalizaciji, za kreiranje globalne vrednosti je jako bitno adekvatno razumevanje lokalnih i kulturoloških razlika od strane kompanije koja zaista želi da svoje globalno prisustvo opravda ne samo neophodnošću već i kompetitivnom prednošću. No, često se pritom globalizacija sa aspekta preduzetništva još više divergira u tumačenju, npr. kada autor [3] iz 2002. godine jasno napravi razliku između tzv. „nove globalizacije“ i „konvencionalne (mejnstrim)“ globalizacije, razlikujući ih na osnovu perspektive svetskog investicionog izveštaja Ujedinjenih Nacija iz 2002. godine koji glasi: „nova perspektiva usredsređena je prvenstveno na obrascu rasta na makro nivou u trgovini i direktnim stranim investicijama, te upoređuje te podatke s nacionalnim stopama rasta BDP-a, ali bez ikakve analize ekvivalentnih podataka o rastu multinacionalnih preduzeća na mikro nivou odgovornih za trgovinu i direktna strana ulaganja“ (slob. prev. koautora sa engl).

3. PREDUZETNIČKI EKOSISTEM – PRIMENA EKOLOŠKOG MODELA NA ORGANIZACIONU STRUKTURU POSLOVANJA

3.1. Ekosistem preduzetništva i biznis ekologija

1993. godine Džejms F. Mur u svom članku [4] iz Harvardskog poslovnog pregleda (Harvard Business Review) prvi put uvodi u naučno-stručnu upotrebu ekološku terminologiju, spajajući pritom do tada strogo ekonomske kategorije poput „tržišta“, „poslovanja“ i „poslovnih subjekata“ u jednu dimenziju primenljivu u svim sferama održivog razvoja gde kaže:

„Ekonomska zajednica bazično podržana interakcijom organizacija i pojedinaca predstavlja organizam poslovnog sveta. Ekonomska zajednica proizvodi usluge i proizvode od vrednosti za kupce, koji su i sami članovi ekosistema. Organizmi-članovi takođe se odnose na dobavljače, vodeće proizvođače, konkurente i druge zainteresovane strane. Vremenom, oni *koevoluiraju* u svojim sposobnostima i ulogama i nastoje se uskladiti s uputama jedne ili više centralnih preduzeća. Preduzeća koja imaju vodeće uloge mogu se menjati tokom vremena, ali funkcija vođe ekosistema je cenjena od strane zajednice jer omogućava članovima da se kreću prema zajedničkim vizijama kako bi uskladili svoja ulaganja i pronašli uloge koje se *međusobno podržavaju*“ (slobodan prevod koautora sa engl.)

Jedno je sigurno, savremeni biznis odlikuju veoma kompleksne relacije među preduzećima što autore [5] i [6] navodi da se s pravom pozivaju na neophodnost novih subdisciplina poput *biznis ekologije* objašnjavajući dalje [5] da je “biznis ekologija studija recipročnih veza između biznisa i organizama i njihovog okruženja i da je njen cilj “ održivost kroz kompletnu ekološku sinhronizaciju i integraciju poslovanja putem svih aspekata koje ona inhabira, koristi ili utiče.” Dok kroz stav tzv. environmentalizma (engl. environment – okruženje, okolina) autor [6] otvoreno predlaže da mešanje vlade u biznis treba da bude što diskretnije jer sam biznis funkcioniše na „prirodnim principima“.

3.2. Ekologizacija – preventivna mera održivog razvoja

Koncept održivog razvoja (eng. Concept of sustainable development) nema zvaničnu definiciju ali se uglavnom određuje definicijom koju je 1987. godine dala Svetska komisija za okruženje i razvoj pri Ujedinjenim Nacijama (tzv. Brundland komisija) [7] koja glasi: „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, ne dovodeći u pitanje sposobnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe“.

Održivi razvoj podrazumeva ravnotežu između potrošnje resursa i sposobnosti obnavljanja prirodnih sistema. Kvalitativnu intersekciju između ekologije i ekonomije predstavlja ekonomski razvoj, jer kako autor [7] dalje primećuje, statistički pokazatelji poput GDP-a sami po sebi nisu više dovoljni jer „ne postoje instrumenti ekonomskog razvoja koji bi vrednovali socijalnu i ljudsku cenu plaćenu za efekte nastale usled ekonomskih aktivnosti (zagađenje vazduha, npr.)“ i konstatuje da „nije moguće imati kvalitetan i dostojanstven život u nezdravoj i devastiranoj životnoj sredini“.

Usled takvog ekonomskog javnog mnjenja koje je uveliko svesno da se modernizacija savremenih ekonomskih mehanizama ne može sprovesti bez adekvatnog oblika transformacije postojećih modela kako na nacionalnom tako i na globalnom nivou poslovanja, *ekologizacija* preduzetništva prestavlja kako preventivnu meru samog koncepta održivog razvoja tako i instrumentalnu politiku na globalnom nivou od strane vodećih svetskih organizacija poput EU, gde

se u dokumentu Evropskog revizorskog suda iz 2017. godine jedne od zemalja regiona-članice Evropske Unije (Hrvatska) jasno definiše ekologizacija kao instrument podsticaja u (poljo)privredi [8]: „*Ekologizacija je nova vrsta izravnih plaćanja uvedena reformom zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) iz 2013. godine. Osmišljena je s ciljem nagrađivanja poljoprivrednika za pozitivan učinak na okoliš koji u suprotnome ne bi bio nagrađen na tržištu. Riječ je o jedinom izravnom plaćanju čiji se glavni utvrđeni cilj odnosi na okoliš.*“

Savremeno restrukturiranje preduzeća na nivou poslovne politike se danas naziva *ekologizacijom preduzetništva* i uvodeći u poslovnu, organizacionu i pravnu praksu ekološke principe [9] takva preduzeća (*prim.koaut.* takva, jer je ekologizacija na globalnom nivou još uvek mera podsticaja i preventive a ne standardna procedura) se prepoznaju kao održiva/ekološka preduzeća a ekonomija bazirana na izučavanju životne sredine ekonomija životne sredine; dalje, autori [9] potkrepljuju teoriju međuzavisnosti na relaciji ekologija – biznis činjenicom da ekološka preduzeća stvaraju vrednost na isti način kao ekosistemi: ne proizvodeći otpad niti trošeći neodržive resurse.

3.3. Ekofikasnost

Eko-efikasnost je prepoznata kao vid transformacije iz neodrživog razvoja ka održivom razvoju. Trebalo bi da predstavlja balans između ekologije i ekonomije, gde poslovne aktivnosti ne uništavaju okolinu. Sama ta zelena transformacija ekonomije predstavlja u suštini *odgovornost proizvođača robe i usluga*, a odgovornost se odnosi na celokupni ljudski uticaj na okolinu. Preduzeća, vlade, poslovna udruženja, istraživačke organizacije, kao i kupci i dobavljači su pioniri ovog koncepta u poslovanju. Eko-efikasnost je prepoznata je kao značajan poslovni pristup [10] od strane „svetskih igrača“ kao što su Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) i Evropska agencija za okolinu (EEA).

3.3.1. Tehnocentrizam i ekocentrizam apsurdni ekologizacije

Bilo da se radi o zemljama u razvoju ili zemljama trećeg sveta, jedno je sigurno, razvoj samog environmentalizma je doprineo *etičkoj dilemi* između zaštite životne sredine i potrebe za razvojem takvih zemalja. Konkretno u Jugoistočnoj Evropi, vodi se velika polemika o neadekvatnom investitorskom pristupu, te je 2018. godine kao primer ekologizacije u građevinarstvu donešen okvirni investicioni plan EBRD-ovog programa Zeleni gradovi koji predviđa Projekat vodosnabdevanja Banjaluke, Zeleni vozni park Beograda, Nabavku autobusa za Skoplje, Tretman otpadnih voda u Skoplju i Energetsku efikasnost zgrada u Podgorici.

Dok recimo Nigerija, prema [12] (slob.prev.koaut) „ima nekoliko zakona o okolišu koji osiguravaju načela i smjernice za upravljanje okruženjem“. Neki od njih uključuju:

- Štetan otpad (posebna kaznena odredba itd.) Uredba 42 1988 (prvi «specifičan» Zakon o okolini u Nigeriji koji je bio reakcija na odlaganje toksičnog otpada u to vreme),
- Procena uticaja na okolinu (EIA), 1992. (Revidirano 2007.),
- Nacionalna politika o okolini, 1989. (Revidirano 1999., 2007. i 2009.),
- Nacionalna zaštita okoline (saniranje i Propisi o kontroli otpada 2009.).

Iako su nusprodukti environmentalizma i same ekologizacije kao procesa ciljno različiti, u literaturi environmentalizma se naglašava da [13] „čovečanstvo mora primeniti tehnološka sredstva na takav način da negativni uticaji na resurse okoline budu što je moguće manji, i dalje se navodi [13] da se to se mora učiniti uvođenjem „izvedivih“ političkih okvira sa spoznajom da svi resursi okoline i entiteti imaju jednaka pravo kao i bilo koji drugi drugi“. (slob. prev. koautora)

4. EKOINDIKATOR EKONOMSKOG RASTA - GLOBALNI INDEKS PREDUZETNIŠTVA - *GLOBAL ENTREPRENEURSHIP INDEX (GEI)*

Prema [13] globalni indeks preduzetništva (engl. GEI) je godišnji indeks koji meri zdravlje preduzetničkih ekosistema u svakoj od 137 zemalja. Preduzetništvo je ključni pokretač ekonomskog rasta. Bez preduzetnika i preduzetništva, bilo bi malo inovacija, mali rast produktivnosti i malo novih radnih mesta. Preduzetnički uspeh se ne odvija u vakuumu. Preduzetnici postoje u kontekstu svoje specifične geografije - bilo da je to njihova lokalna, nacionalna ili čak nadnacionalna ekonomija i društvo. Ova mešavina stavova, resursa i infrastrukture poznata je kao „ekosistem“ preduzetništva, a on se meri putem Globalnog Indexa preduzetništva - GEI (eng. Global Entrepreneurship Index). Globalni indeks preduzetništva je kako autor navodi [11] složen pokazatelj zdravlja preduzetništva u ekosistemu u datoj zemlji. GEI meri i kvalitet preduzetništva i obim i dubinu podupiranja preduzetničkih ekosistema.

U tabeli br.1, prvo ćemo od ukupno 137 zemalja, prikazati prvih deset zemalja za 2018. godinu i radi pregleda i za 2017. godinu u ostvarenom GEI, a zatim dalje, radi poređenja i realnog sagledavanja mesta Srbije kao zemlje u odnosu na zemlje u okruženju, ali i u odnosu na najrazvijenije zemlje u tabeli 2, dati prikaz Republike Srbije i zemalja u okruženju:

Tabela 1: Rangiranje razvijenih zemalja prema otvorenim podacima GEI

Zemlja	GEI 2018 %	GEI Rangiranje 2018	GEI Rangiranje 2017
SAD	83.6	1	1
Švajcarska	80.4	2	2
Kanada	79.2	3	3
Velika Britanija	77.8	4	8
Australija	75.5	5	7
Danska	74.3	6	5
Island	74.2	7	6
Irska	73.7	8	9
Švedska	73.1	9	4
Francuska	68.5	10	10

Izvor.: Zoltán J. Ács László Szerb Ainsley Lloyd, (2018),
 “The Global Entrepreneurship Index”, GEDI, podaci uzeti iz tabele 2, strana 30.

Prvih deset zemalja za 2018. godinu pokazuju sličan obrazac prošlogodišnjih – visokih prihoda. Glavne zemlje su Sjedinjene Države, Švajcarska, Kanada, Velika Britanija, Australija, Danska, Island, Irska, Švedska i Francuska.

U tabeli 1. su označena dva velika iznenađenja, a to su zemlje Velika Britanija i Švedska. Kao što se može videti, glavno iznenađenje godine je kretanje Velike Britanije sa 8. na 4. mesto i pad Švedske sa 4. mesta na 9. mesto. Zato što su rezultati u najvišem rasponu bliske, male promene, u rezultatu iz godine u godinu može se proizvesti relativno velika promena u redovima među prvih deset.

Tabela 2: Rangiranje zemalja Jugoistočne Evrope prema otvorenim podacima GEI

Zemlja	GEI 2018 %	GEI Rangiranje 2018
Slovenija	54%	25
Rumunija	38%	46
Grčka	37%	48
Hrvatska	34%	54
Crna Gora	31%	60
Bugarska	28%	69
Srbija	26%	74
Albanija	24%	83
Bosna i Hercegovina	21%	95

Izvor: : Zoltán J. Ács László Szerb Ainsley Lloyd, (2018), “The Global Entrepreneurship Index”, GEDI, podaci uzeti iz tabele “*The table below shows the rank of each country in the 2018 Index*”, strana 5.

Kao što se može videti iz tabele 2, od devet rangiranih zemalja iz okruženja, Slovenija je definitivno na vrhu sa ostvarenih 54% GEI, dok Republika Srbija zauzima 7. mesto, sa ostvarenih 26 % GEI. Iza nje su Albanija (24%) i Bosna i Hercegovina (21%).

5. ZAKLJUČAK

Pokretači preduzetništva su kapital i profit. Faktori koji će preduzeća održati na globalnom nivou kao multinacionalne poslovne entitete jesu spremnost na održivost i kompetitivna prednost u poslovanju. *Trajna tehnika održivog razvoja je prilagođavanje , standardizacija, koja je trenutno na ovom društvenom stupnju samo podsticaj i inicijativa* od strane velikih svetskih organizacija (EU, OUN mnogih drugih NVO tela) putem predloga, propisa, ali koja zahteva i sposobnost implementacije ekoloških standarda od strane nacionalnih aktera. Ekologizacija je proces transformacije ekonomije u ekološki održivu privredu i na makro i mikro nivou i određuju je indikatori ne samo kvantitativnog karaktera (GEI, GEDI metodologija itd.) već i kvalitativne posledice merljivosti tih ekonomskih veličina kao što su: suma individualnih odgovornosti, proizvodnja (reciklaža) ”bez trošenja” neodrživih resursa, socijalni aspekt pozitivnog učinka na društvo u vidu povećanja broja radnih mesta, edukacije i same kulture. Preduzetništvo se često posmatra kao “ekonomija mladih” i s obzirom da je *ekologizacija* globalna mera održivog razvoja usmerenog i na razvijene i na zemlje u razvoju, te ostaje da se posmatra dalji tok primenjene ekologije: da li će stopa niskog ekonomskog rasta recipročno uticati na individualnu odgovornost, koju u takvim zemljama podstiče činjenica da je samoinicijativa glavni stabilizator nacionalnih ekonomija, s obzirom da je ekologizacija kako pitanje globalnog standarda, tako i moćan instrument u rukama odgovornog poslovnog subjekta.

LITERATURA

- [1] Atlagić, M. (2010). Process of globalization and basic traits of Serbian national character, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, (40), 201-208., p.202
- [2] Ghemawat, P. (2007) *Redefining global strategy: Crossing borders in a world where difference still matter*, Harvard business school, za hrvatsko izdanje MATE d.o.o, Zagreb (2010), p.1
- [3] Rugman, A. M., & Verbeke, A. (2004). A perspective on regional and global strategies of multinational enterprises. *Journal of international business studies*, 35(1), 3-18 p. 3
- [4] Moore, J. F. (1993). Predators and prey: a new ecology of competition. *Harvard business review*, 71(3), 75-86.
- [5] Townsend, A. K. (2006). *Green business: A five-part model for creating an environmentally responsible company*. Schiffer Pub Ltd., kao referenca na: https://en.wikipedia.org/wiki/Business_ecosystem
- [6] Marshall, A. (2002). *The unity of nature: Wholeness and disintegration in ecology and science*, kao referenca na: https://en.wikipedia.org/wiki/Business_ecosystem
- [7] <https://www.ekapija.com/news/890123/odrzivi-razvoj-priroda-i-ekonomija-sta-mora-da-bude-nas-prioritet> izvor: Ecolist , autor Ivan Jojkić (datum pristupa: 15.04.2019)
- [8] Europski revizorski sud, Priopćenje za medije. Luxemburg 12. prosinca 2017. https://www.eca.europa.eu/Lists/News/NEWS1712_12/INSR_GREENING_HR.pdf (datum pristupa: 15.04.2015)
- [9] Radulović, J., Milanović, T., Jovanović, R. (2018) *Ekološki model preduzetništva u funkciji održivog razvoja u uslovima globalizacije*, International Journal Knowledge, Scientific Papers, Vol.28.1,189-193 , p. 189-190
- [10] <https://www.worldatlas.com/articles/the-concept-of-eco-efficient-why-is-it-so-important-for-the-modern-world.html> (datum pristupa: 15.04.2019)
- [11] <https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index> (datum pristupa 15.04.2019)
- [12] Ijaiya, H., & Joseph, O. T. (2014). Rethinking environmental law enforcement in Nigeria. *Beijing L. Rev.*, 5, 306, kao referenca u [13]
- [13] Emetumah, F. C. (2017). Modern Perspectives on Environmentalism: Ecocentrism and Technocentrism in the Nigerian Context. *Asian Research Journal of Arts & Social Sciences*, 1-9., p. 6
- [14] Acs, Z. J., & Szerb, L. (2009). The global entrepreneurship index (GEINDEX). *Foundations and Trends® in Entrepreneurship*, 5(5), 341-435, p 30. and 5.

